

Doğrusal Olmayan Savaş Stratejisi Üzerine Değerlendirmeler

Öğr.Gör. Yakup KARAKUŞ

Y.Y.Ü. TTO Proje Destek Koordinatörlüğü,

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi

Güç, tehdit ve tedbir bu üç ana kavram güvenlik politikaları ve stratejilerin oluşturulmasında temel parametrelerdir. Ulusal ve uluslararası politikaların ekseninde geliştirilen tüm stratejiler, temelde bu parametrelere bağlı olarak inşa edilmektedir. Devletler tarihsel süreç içinde güç ekseninde yayılcı ve hakimiyet mücadelelerini, savaş ile gerçekleştirme realitesini ortaya koymaktadırlar. Klasik anlamda savaş; askeri bir terminoloji üzerinden literatüre endekslenmekte ve kurallar dahilinde belirli bir hukuka, oluşturduğu tarihe göre tanımlamalar derinleştirilmektedir. Savaş; silahlı bir çatışma tanımı getirilmeden önce aslında felsefesi olan ve kuramsal düzeyde bir sanat olarak ifade edilen, strateji kavramı ile eşdeğer bir noktadan, günümüze dejavu niteliğinde önemli bir anlam devinimi yaşamaktadır. Güç, tehdit ve tedbir algısı; savaş kavramının niteliklerinin çoğaltılmasına neden olmakta ve kaçınılmaz bir profille günümüze taşımaktadır.

Konvansiyonel savaş; klasik ve yaygın savaş teçhizatları ile gerçekleştirilen, karşılıklı tarafların düzenli ordularla savaş icrası olarak tanımlanmakta ve nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların geliştirilmesi ile dünya savaşlarında yaşanan gelişmelerle birlikte risk ve tehdit algıları değişerek, devletler farklı stratejiler geliştirmeye başlamakta, doğal olarak savaş tanımlamaları da değişmektedir. Simetrik ve doğrudan gerçekleştirilen saldırılar; konvansiyonel savaşın temel nitelikleri olarak ifade edilmekte ancak konvansiyonel savaş döneminin sona erdiğini ileri süren anlayışlara istinaden hala devletler ordularını tehdit unsurlarına karşı donanımlarını artırmakta ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak güçlerini revize edecek unsurlarla sağlamlaştırma çabası içindedirler. Devlet dışı grupların ve terörizmin yükselişi; klasik savaş anlayışlarını değiştirmekte ve nesil savaş tanımlamaları ve özellikle dördüncü nesil savaş ile yeni nesil (beşinci nesil) savaş anlayışı tartışmaları beraberinde getirmekte ve uluslararası ilişkiler literatüründe net bir ortak tanımlama getirilemeyen “*melez (hibrit) savaş*” anlayışını bir başka ifade ile “*doğrusal olmayan savaş*” kavramını disiplin içinde değerlendirilmesine ihtiyaç hissedilmektedir.

Hibrit savaş; uluslararası askeri strateji alanında tüm savaş tanımlamalarını barındıran nitelikte ve bileşik savaş modeli olarak ele alınmakta, teknolojik ve yaşamsal alanlardaki değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak, yeni ve etkili stratejik harp kültürü ve literatürünü, askeri unsurlar dışında, geniş alanlarda yürütülen operasyonların niteliklerini belirleyen, bir kavram olarak günümüzde etkili kılmaktadır.

Aslında hibrit savaş teknikleri; tarihte birçok defa kullanılmış ancak kullanılan yöntemler özellikle politik savaşlar ekseninde, bölgesel ve asimetrik olarak değerlendirilmiştir. Devletlerin savaş ilanları ve sıcak çatışmaların gerçekleştiği, konvansiyonel olarak tanımladığımız sıcak savaş unsurları ve askeri güçlerle, savaşlar kritize edildiğinden, savaş kazanan unsurların ve/veya güçlerin oluşturdukları stratejiler bir başka ifade ile “*savaşa girmeden savaşı kazanmak*” için gerekli enstrümanların, doğru bir şekilde askeri ve sivil güçler ile tüm zaafaların değerlendirilerek, hedefte var olan açık noktalar üzerinden strateji geliştirilmesi önem arz etmektedir. Savaş teorisinin görünmeyen ancak etkili hazırlık ve son vuruşlara alan yaratan önemli bir yaklaşım şekli olan hibrit savaş taktikleri; özellikle günümüzde canlanarak tekrar “*neye, kime göre ve nasıl savaş*” sorularının cevaplarını oluşturan tüm unsurlar üzerinden gerçekleştirilen stratejik, askeri, siyasi, teknolojik hatta iktisadi bir savaş ve alt enstrümanlarını, hibrit savaş içeriğini oluşturan, güncel alanlara yönelik geliştirilen bir saldırı yöntemi olarak görmek doğru bir yaklaşım şekli olacaktır.

Savaş kavramı ve gerçeği; hukuku ve kuralları olan tarihsel bir geçmişe sahip olmasına rağmen askeri güce dayalı bu kurallar çerçevesinde yürütülecek strateji, savunma-saldırı anlayışı, yeni nesil savaş anlayışında ikinci ve son perdenin etkili aktörü olarak görülmektedir. Askeri gücün hakimiyetini, en kısa ve hızlı şekilde etkisini artıracak ortamı sağlayan unsurlar, hibrit savaş taktikleri içinde yer alan hamlelerle, optimize edilmektedir. Hibrit taktiklerinin aslında aktörleri; askeri güç ile birlikte tüm sahada etkili olacak sivil, teknolojik, siberetik vb. etkili olacak tüm unsurlar rol almaktadır. Bu savaş modeli; “*kendi kurallarını kendi oluşturmaktadır*” ve “*savaşların kurallarını savaşı başlatanların koyduğunu unutmamak gerekir*” anlayışı aslında doğrusal olmayan bu model için geçerli olmakla birlikte konvansiyonel savaş geçmişlerinde de görmek mümkündür.

“Savaş Sanatı” adlı eserinde Çinli stratejist Sun Tzu; savaş öncesi yapılan hazırlıkların, savaşı yürütmek kadar önemli bir unsur olduğunu ve “*en iyi zafer, savaşa gerek kalmadan kazanılandır*” vurgusu ile savaşmadan da savaşların kazanılabilecek bir olgu olduğu ve “*savaşmadan hedefteki düşmana isteklerin kabul ettirilmesinin*” savaş-zafer algısı içinde değerlendirilmesi gerektiğini, savaş kazanmak için kendi gücümüzle bir değerlendirme yapmanın yeterli olmayacağı, tehdit unsurlarının veya hedefin güçsüz yanlarını ve zaaflarını iyi tespit etmek gerektiğini, geliştirdiği savaş teorisi içinde bilginin savunma ve saldırı için önemli bir unsur olduğunun önemini belirtmektedir. Sun Tzu, istihbarat çalışmalarının çok önemli bir kaynak olduğunu, savaş öncesi ve savaş sonrasında elde edilecek bilgilerin geliştirilecek savaş stratejisi için taktikler açısından belirleyici unsurlar olduğunu adeta bugüne taşımaktadır. Bilgi sağlama ve bilginin, savaş öncesi ve sırasında değil savaş sonrasında da önemli bir unsur olduğunun altını çizmektedir. İstihbarat çalışmalarının; yüzyıllar öncesinde geliştirilen askeri yaklaşımlardan bu yana önem derecesini kaybetmediğini, sadece askeri güce dayalı bir politika geliştirmenin günümüzde eksik kalacağını, konvansiyonel savaşın ve diğer savaş metodlarının bilgi olmadan net bir başarıya ulaşamayacağı vurgusunu yapmak doğru bir yaklaşım şekli olacaktır. Hibrit tehditler ve savaş taktikleri o dönemler için bir tanımlama içinde yer almasa da Sun Tzu’nun teorik ve stratejik yaklaşımı aslında tartıştığımız bu kavramın hala benzer bir perspektif içinde çoklu enstrümanlarla faaliyet içinde olduğunu görmek mümkündür.

Savaşlar; uluslararası ilişkilerde ve diplomaside nasıl bir rol üstlendiğiniz ile birebir ilişkilidir, küreselleşen dünyada karar verebilecek bir statüde bir aktör olarak, diğer devletleri hatta güç sayılabilecek unsurları yönlendirme ve etkileme kapasiteniz ile doğru orantılı olduğunu ileri sürmek yanlış bir yaklaşım şekli olmayacaktır ve aynı zamanda askeri güce dayalı olarak bu küresel oyun içinde masada gücünüz karşı tarafın bilgisi dahilinde olduğunu unutmamak gerekmektedir. Prusyalı General Carl Von Clausewitz; “Savaş Üzerine” adlı eserinde savaşın misyonunun “*düşmanı irademizi zorla kabule zorlamak için güç kullanılması*” olduğunu belirtmekte ve “*savaş politikanın diğer araçlarla devam ettirilmesidir*” vurgusu ile aslında günümüzde hibrit tehdit ve savaş modeli üzerine bir başka kaynak olarak zemin oluşturduğunu görmek mümkündür. Clausewitz; bir başka savaş betimlemesi içinde nitelik olarak bukalemun yapısı içinde olan savaşın; tüm ortamlara uyum içinde olduğunu ve farklı ortamlara göre dış yapısının değiştiğini ancak doğasının değişmediğini ifade etmekte ve asıl olan niteliksel olarak değişen savaşların, doğasının temelde aynı olduğunu ileri sürerek birçok savaş kavramı ve teorilerin hemfikir ve eleştirel yaklaşımlarla önemli bir tartışmaya neden olmaktadır. Yaklaşımlar ve savaş anlayışları, yaşanan dönemler ve amaç-yöntem ilişkisi içinde değerlendirildiğinde, o dönemler ve sonraki kuşaklar için yeni perspektiflerin oluşmasına neden olduğunu görmek mümkündür. Özellikle hibrit savaş tanımı, evrensel bir nitelikte açıklanamadığından, geçmiş savaş yaklaşımları ve doğası; gelecekteki savaş izdüşümlerini genişletmekte ve savaş felsefesinin, temelde hakimiyet-güç algısı, tehditler üzerinden şekillendirdiğini tahlil etmek ve altını çizmek gerekmektedir.

“*Yeni Savaş*” konsepti üzerinden önemli çıkarımlar sergileyen Mary Kaldor; yeni savaş tezi üzerinden eski savaşlara göre nelerin değiştiğini, amaç ve yöntemsel değişimlerin savaş enstrümanlarını ve argümanlarını nasıl şekillendirdiğini, adeta hibrit tehdit ve savaş modeli üzerinden bir sentez niteliğinde betimlere yer vermektedir. Kaldor aslında Clausewitz’in savaş doğasının değişmediği, niteliklerinin değiştiği yaklaşımının tersine, günümüzde “*savaşın doğası değişmiştir*” çünkü savaşlar devletlerarası olmaktan çıkarak iç savaşlar niteliğinde görülmekte olduğunu, küreselleşmenin ve onun uluslararası aktörlerinin rollerini, illegal örgütlü suç yapılarının varlığını ki bu yapılara taşeron niteliğinde eylemler gerçekleştiren terörist grupları da dahil etmek gerekmektedir ve çok uluslu büyük finansal şirketlerin etkin bir şekilde çatışmaları tetikleyen unsurlar olarak oyun içinde olduklarını ve savaş stratejilerinin çeşitli unsurlar üzerinden çok yönlülüğünden bahsetmektedir. Siyasi ideoloji ekseninde olmayan bu savaşların artık etnik ve dini eksen üzerinden uluslara müdahale edildiği, askeri unsurlardan çok sivil unsurların kayıp verdiği bu yaklaşımda, özellikle göç olgusu ile bir başka hibrit tehdit ve taktik unsurunu da aslında ulusların hakimiyet altına alınmasında araç olarak kullanılabilen göç kavramını da hibrit literatürüne eklememize ve yeni bir tartışmaya olanak sağlamaktadır. Sivil kayıpların ağırlığının vurgulandığı ancak savaş doğası ile ilgili çıkarımlarda sivillerin askeri bir güç olarak çatışma taraflarına dahil edilmesi ve ayrıca kamu otoritesinin çöküşü üzerinden geliştirilen yeni savaş tezinin betimlenmesi önemli bir savaş teorisi açısı sağlamaktadır. Eski savaş ve yeni savaş karşılaştırmaları üzerinden şiddet derecelendirmesi öne süren Kaldor; “*yeni savaşlarda şiddetin sınırı yoktur*” savı ile adeta doğrusal olmayan savaş modeli içinde saldırı ve stratejilerin çok yönlü stratejilerle gerçekleşeceği ve hatta iddialı bir yaklaşımla gerçekleştiğini ileri sürmemize neden olmaktadır. Konvansiyonel savaş yöntemlerin aksine yeni savaş tezi aynı zamanda “*vur-kaç taktikleri ve terörist faaliyetler*”, “*asker yerine savaşçı siviller*” üzerine kurulu bir formatla, aslında “*asimetrik savaş*” niteliğinde bir savaş anlayışı olduğunu savunmaktadır.

Hibrit savaş ve stratejisini; yakın geçmişte Vietnam, Irak, Afganistan, Suriye, Ukrayna, Kırım vb. emarelerin olduğu birçok sahada uygulandığı üzerine görüşler ileri sürülmekle birlikte sıcak bir temasın olmadığı Venezuela’da yaşanan gelişmelerin bu stratejinin ön emarelerini gördüğümüz ülkeler arasında ifade etmemize neden olmaktadır. Hibrit savaş stratejisinin önemli bir mimarı olarak atfedilen Rus General Valery Gerasimov’un 2013 yılında yayınlanan “*Öngörüle Bilimin Değeri (The Value of Science in Prediction)*” başlıklı makalesi; doktrin niteliğinde ayrıntılı bir çözümleme ve modern savaş anlayışı olarak net özellikler ortaya koymaktadır. Gerasimov; “*savaş ve barış arasındaki çizginin netliğinin olmadığını*”, savaşların açıkça deklare edilmediği bir sürecin yaşandığını, hedeflenen sonuçların sağlanmasında kullanılan yöntemlerin, şiddetsiz bir şekilde daha etkili bir potansiyel profili içinde, teyit edilebilir sonuçların yer aldığını belirtmektedir. Stabil görünen ülkelerde, bir anda güçlü yönetimlerin devrilmesine yol açan iç savaşların, hangi unsurlarla nasıl tetiklendiğini ve bu gelişmelerin aslında askeri olmayan taktiklerle politik-stratejik amaçların yürütülmesinde etkinlik gösterdiğini vurgulayan Gerasimov; “*yirmibirinci yüzyıl savaş şekli*” olarak ifade ettiği ve tahrip gücü yüksek bir yöntem olarak hibrit savaş stratejisinin, sıcak savaşlardan geri kalmayacak düzeyde etki alanı oluşturduğunu analiz etmektedir. Askeri olmayan unsurlar kapsamında Gerasimov; politik, ekonomik, iletişim, insani vb. unsurların önemini vurgulamakta özellikle sivil unsurların protesto faaliyetlerinin diğer unsurlarla birlikte etkin kullanımının hedefe ulaşmadaki rolünün önemine değinmektedir. Anahtar statüsünde yer alan sivil unsurların hibrit taktiği içindeki yeri önem arz etmekle birlikte gizlice askeri unsurlarla desteklenebileceği, oluşturulmuş olan kaos ve kriz safhalarında, son hamlenin barış sağlanması ve düzen oluşturulması eylemleri ile askeri unsurlarla gerçekleştirilebileceğini ve nasıl bir koordinasyon içinde hamlelerin eyleme dönüştürüleceğini açıkça doktrinde belirtmektedir. Koordinasyon içinde özellikle önem arz eden kısım ise askeri unsurların, istihbarat birimlerinin, psiko-harp ile birlikte bilgi harbinin, propaganda faaliyetlerinin birlikte yürütülmesi olduğu ayrıca altı çizilen bir diğer önemli unsur ise bilgi ve iletişimin geniş çapta asimetrik etki alanı yarattığının açıklanmasıdır.

Sonuç olarak beyaz ve siyah arasında bir strateji ile gri sahada tüm renkleri kullanabilme yeteneğine sahip, öngörülemeyen ve bazen yön değiştiren hibrit-doğrusal olmayan savaş stratejisi; kuralları olmayan ve sınırları belirlenmemiş bir tehdit ve taktik içinde savaş anlayışını barışla birlikte her an sürdürülebilir bir çerçeve içine yerleştirmektedir. Hakimiyet ve güç algısı içinde uluslararası aktörler; etki alanlarını koruma ve genişletme aynı zamanda tehdit olarak gördükleri unsurları bertaraf etme çabaları, varlıklarını korumak için yeni stratejilerini sürekli her alanda geliştirmekte ve kullanmaktadırlar. Hibrit savaş stratejisi; rekabetin söz konusu olduğu ve olabilecek her alanda uygulanabilir bir yaklaşım içinde farklı unsur ve enstrümanlarla çok yönlü bir taktik oyunu olarak nitelenmek mümkündür. Oyun içinde kurallar; gelişmelere ve hamle yapan tarafa göre değişmekte, saldırı ve savunma düzensiz bir biçimde hem spontane hem de tüm etki alanları önceden tasarlanmış gizli bir sistematik algı ile yürütülebilmektedir.